

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о Високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 19. априла 2017. године, донело је одлуку (бр. 1063/1) да се образује комисија за одбрану докторске дисертације.

2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

Др Јелена Рајић, ванредна професорка, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, датум избора у звање 11. јуни 2016. Менторка.

Др Анђелка Пејовић, редовна професорка, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, датум избора у звање. Чланица комисије.

Др Тибор Берта, доцент, Одсек за романске језике, Универзитет Сегедин (Мађарска).

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Лилијана Карина Аланис Флорес, мастер

Наслов мастер рада, место и датум одбране: “De la obediencia a la disidencia: la idea de la juventud en México del siglo XX”, Универзитет де Клаустро де Сор Хуана (Universidad de Claustro de Sor Juana), 2009.

Биографија

Лилијана Карина Флорес Аланис је рођена у Мексико Ситију, 22.03.1985., где је стекла основно, средње у високошколско образовање у Мексико Ситију. Докторске студије је уписала на Филолошком факултету у Београду 2011. године.

Објављени радови

“La nueva novela histórica mexicana: La figura del caudillo en *Los relámpagos de agosto* de Jorge Ibarraengoitia”. Encuentro Internacional de Jóvenes Hispanistas, Budapest: Eötvös Loránd University Press, 2012.

“Análisis del discurso y ensayo literario: El sujeto enunciador en *El laberinto de la Soledad*”, in Acta Hispánica, Szeged University, 2017, p. 89-101.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

“La ironía como medio lingüístico de argumentación en la obra ensayística de Octavio Paz” („Иронија као језичко средство аргументације у есејистичком делу Октавија Паса“).

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Лилијане Карине Аланис Флорес садржи 217 страница, од тога 192 стране основног текста и 6 страна библиографије. Нумерисаним странама претходе подаци о Комисији, изјава захвалности и апстракт на шпанском, енглеском и српском језику са кључним речима. На крају рада приложена је кратка биографија на шпанском и српском језику, потписана изјава о ауторству, као и изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторске дисертације.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација се састоји од пет поглавља. Прво поглавље садржи термилошко-појмовну дефиницију аргументације, опис предмета и циљева истраживања, општи теоријско-методолошки оквир и преглед неколико најутицајнијих прагматичких теорија, као и образложење избора текстова на којима је истраживање изведено.

Појму аргументације Карина Аланис Флорес прилази из различитих перспектива. Најпре га сагледава са логичког становишта, истичући да је аргументација поступак навођења одговарајућих претпоставки у корист тврдње изнесене у вези са неким спорним питањем. Потом даје реторичку дефиницију и објашњава аргументацију као појаву персуазивног карактера, чији је циљ да, употребом разних реторичких средстава, придобије подршку аудиторијума за идеју која се одређеним исказом заступа. Коначно, износи прагматичко виђење појма, инспирисано радовима Дикроа и Анскомбра. У складу са схватањем француских лингвиста, ауторка термином *аргументација* означава феномен својствен семантичкој структури језичких јединица, који настаје у језику и делује „инструктивно“,

што значи да условљава избор *закључака*, обезбеђујући тиме дискурсну динамику, континуитет и логичан и смисаон ток исказивања.

Предмет ове дисертације је аргументација схваћена прагматички, а истраживање је усмерено на то да се покаже међузависност ироније и аргументације, тј. да се иронија сагледа као дискурсна стратегија аргументовања, кроз анализу есејистичке прозе Октавија Паса, на основу идеја и постулата теорије аргументације и полифоније и теорије релеванције.

Први корак ка остварењу тог циља јесте преглед најзначајније литературе на енглеском и шпанском језику (Остин, Грајс, Рејес, Портолес, Вершуерен, итд.). У склопу уводног поглавља излажу се основне прагматичке претпоставке лингвистичке анализе и образлаже место и улога прагматике у истраживању оних аспеката значења којима припада иронија, а који се налазе изван структуре јединица језичког система. Надаље, полазећи од опште прагматичке перспективе, Карина Аланис Флорес пружа темељан увид у, по њеном мишљењу, кључне теорије за разматрање иронијских исказа. То су, као што је поменуто, теорија релеванције и теорија аргументације, друга проширена појмовима топоса и полифоније. Мада је реч о различитим приступима - теорија аргументације је семантичка теорија, инспирисана де Сосировим структурализмом, док је теорија релеванције когнитивно оријентисана, утемељена на модуларној теорији ума -, ауторка их сматра комплементарним, будући да, свака на свој начин, повезује иронију са основним прагматичким појмовима импликатуре и инференције.

Укратко, Анскомбр и Дикро сматрају да аргументација има корене у самом језику, тј. да је аргументативна вредност утиснута у структуру речи и реченица, што, према њиховом схватању значи, да су језички елементи, а не чињенице које представљају, ти који својим значењем одређују динамику и ток дискурса. Употреба сваког наредног исказа условљена је делом или целином претходног, а повезивање елемената је могуће захваљујући постојању топоса, универзалне имплицитне премисе, која обезбеђује континуитет смисла те представља тачку додира језика и дискурса. Теоријско излагање илустровано је низом примера, везаних за употребу конектора и дискурских оператора, преко којих ауторка отвара још једно, за ову тему, битно питање: питање полифоније исказа. Пратећи основну линију Дикроове теорије, указује да француски лингвиста успостављањем разлике између реченице и исказа и значења и смисла и, посебно, дефинисањем појмова говорника и исказника, озбиљно поткопава начело јединственог субјекта као аутора текста те представља исказ као једну врсту унутрашњег дијалога између поменутих дискурских инстанци, односно „гласова“.

Семантичко-прагматичка анализа ироније не би била потпуна и целовита без увида у основне претпоставке теорије релеванције. У најопштијим цртама поменута теорија представља когнитивно-инференцијални приступ језику, јер комуникацију заснива, објашњава Аланис Флорес, на два паралелним радњама: на декодирању пропозиционог

садржаја и извођењу закључака у вези са намером говорника, на основу лингвистичког „кључа“ садржаног у исказу и чињеница добијених на основу контекста. У такав теоријско-методолошки оквир савршено се уклапа иронија. Наиме, ироничан исказ нема одређену језичку формулацију, већ почива на односу дословно израженог и прикривеног (говорниковог) значења, што је у прагматичком смислу чини импликатуром и отуда погодним материјалом за анализу из когнитивно-психолошке перспективе теорије релеванције.

На крају прегледа релевантне литературе, образлаже се избор корпуса и, у вези са тим, истиче да је дело мексичког писца обрађивано са различитих становишта, биографског, културолошког, историјског, итд., али да је лингвистичко-прагматичка, односно дискурсна димензија остала ван домашаја научног интересовања. Карина Аланис Флорес ставља тежиште истраживања управо на тај аспект Пасовог дела. Анализирајући структуру исказа у есејима *El laberinto de la soledad* и *Los signos recopilados y otros ensayos* показује да иронија као аргументативни поступак представља начин преиспитивања и саопштавања ставова о мексичком идентитету, култури и традицији.

Друго поглавље, под насловом „О дефиницији ироније у прагматици“ (*Sobre la definición de la ironía en la pragmática*) посвећено је тумачењу појма ироније. Као и аргументација, иронија је такође вишезначан термин па му ауторка прилази из различитих углова, тј. дефинише га из филозофске, реторичке, књижевне и, коначно, из прагматичке перспективе. Сажимајући поменуто гледишта, супротставља два приступа: реторички и прагматички. У реторичком смислу, иронија је фигура мисли у којој се одређена реч замењује речју супротног садржаја, док се њено право значење разазнаје на основу контекста. Ироничан исказ нема дефинисану језичку форму, већ се темељи на разлици знака и смисла, на неподударности реченог и мишљеног. Вејн Бут, један од најбољих познавалаца ове тематике, указује на неопходност разликовања ситуационе и вербалне ироније. Прву карактерише однос међу појавама, стварима или ликовима у књижевном делу; друга представља дискурсну стратегију, поруку креирану интенционално, са циљем да слушалац/читалац схвати и протумачи њено прикривено значење, које је у супротности са дословно саопштеним садржајем.

Из прагматичке перспективе гледано реторичка дефиниција је сувише једностранна и не захвата целину проблема. Прагматичари сматрају да се иронија не јавља само (или бар не само) као антифраза, да се не може свести искључиво на разлику између илокуционе снаге исказа и његовог пропозиционог облика. Парафразирајући релевантну литературу (Сопења, Брусос Моро, Моримон, Кербрат-Оршиони, Рејес), Карина Аланис Флорес истиче тумачење Линде Хачеон, која у духу Фукоових постмодерних схватања, разуме иронију као синтезу семантичких и прагматичких процеса: у првом случају долази до модификације значења у реторичком смислу, у другом долази до промене у етичком смислу, тј. до промене става говорника према дискурсу, на основу увреженог мишљења и важећег друштвено-културног обрасца. Иронија је, према томе, не само реторички, већ и

културно условљен феномен, будући да њеном унутрашњом динамиком управљају закони *дискурса*, који је, као својина одређене друштвене заједнице, културолошки дефинисан.

Прагматика, објашњава се у наставку другог поглавља, не даје једнообразно тумачење ироније, међутим, без обзира на разлике, свака прагматички утемељена дефиниција вуче корене од Грајсове интенционалне теорије значења: од његовог схватања имплицатуре и претпоставке да иронија настаје намерним кршењем принципа кооперативности, тј максиме квалитета. Иако критикована, Грајсова концепција не представља само значајан корак напред у односу на реторички модел, већ отвора пут когнитивно-инференцијалној интерпретацији, коју су теоријски уобличили Спербер и Вилсон, а прихватили и редефинисали Дикро и на шпанском говорном подручју Грасијела Рејес. Према мишљењу аргентинске научнице иронија је метапрагматички феномен, заснован на аутореференцијалности језичког знака, на могућности да буде поновљен, репродукован, да истовремено буде субјекат и објекат дискурса. Иронија, заправо, настаје евоцирањем изговорене речи, али не механичким понављањем: то је специфични вид говора којим се алудира на одређени исказ и истовремено заузима став вредновањем његовог садржаја. Гледиште Грасијеле Рејес у појединим сегментима се приближава Дикроовом полифоничном и релевантистичком метареферентивном тумачењу ироније, о чему Карина Аланис Флорес детаљно говори у другом делу дисертације.

Тако треће поглавље под насловом „Опис ироније са становишта теорије аргументације, теорије топоса и полифоније“ (*Una descripción de la ironía desde la teoría de la argumentación, teoría de los topoi y polifonía*) разматра иронију у светлу наведених теорија. Аргументативност (оријентисаност исказа према *закључку*) обликује смисао дискурса, захваљујући постојању топоса, који пак дозвољава укључивање различитих „гласова“, тачки гледишта, претварајући исказ у полифонијски организовану структуру, или, метафорички речено, у „позорницу“ на којој делују различити дискурсни ентитети: говорник и исказник (или исказници). Први је вербално артикулисан, има конкретан језички израз, други је имплицитан, тј. представља ону димензију исказа која му даје смисао. Према Дикроу, иронију треба сагледати, објашњава ауторка, у полифонијском кључу. Ироничан исказ је вишегласан. Његово суштинско обележје састоји се у томе што говорник изражава став према тачки гледишта коју износи, али се истовремено дистанцира од ње, исказујући критику, неодобравање или подруглив тон. Идеја о полифонијској природи ироније (и исказа уопште) потекла је из различитих извора (Бахтин, Берендонер и др.), међу којима значајно место заузимају радови Спербера и Вилсонове.

Наредно, четврто поглавље „Теорија релеванције и иронија“ (*Teoría de la relevancia e ironía*) бави се, као што и сам наслов говори, тумачењем ироније на основу когнитивно-инференцијалног модела, који су осмислили и теоријски уобличили поменути аутори. У складу са својим схватањем комуникације као интенционалне размене информација, Спербер и Вилсонова критикују и реторичку и Грајсову дефиницију појма. Према

њиховом мишљењу, иронија није појава заснована на супротности између дословног и контекстом условљеног значења, нити настаје, као што је Грајс сматрао, кршењем конверзационе максиме квалитета. Иронија представља пример „ехоичне“ употребе језика, тј. ироничан исказ је, прецизира Аланис Флорес, *ехо* другог исказа. Такав дискурсни поступак подразумева реферирање на већ изговорене речи, на претходно изнето мишљење, идеју, изреку, итд. и истовремено исказивање критичког става у односу на садржај који се исказом тематизује. Овај део излагања документован је низом примера из есеја Октавија Паса. Тако, на пример, однос савременог Мексиканца према животу и смрти аутор описује речима „Кажи ми како умиреш и рећићу ти ко си“ (*Dime cómo mueres y te diré quién eres*), које су *ехо*, алузија или иронична евокација добро знане пословице „Кажи ми с ким си и рећићу ти ко си“ (*Dime con quién andas y te diré con quién eres*). Гледиште засновано на претпоставкама теорије релеванције претрпело је низ критика (Левинсон, Меј и Талбот, Санчес де Савала, Брусос Моро и др.), а замерено му је, између осталог, и то што, као и претходна два, своди иронију на образац, на само један облик и начин испољавања. Заправо, иронија као што није само инверзија дословног садржаја, ни резултатат кршења принципа кооперативности није ни искључиво ехоична употреба исказа. Међутим, упркос несумњивим недостацима, ауторка сматра, имајући у виду и друга афирмативна мишљења, да је реч о веома продуктивном теоријском апарату, који у комбинацији са теоријом полифоније, омогућава разумевање смеантичко-прагматичких особености ироничног исказа, као и анализу аргументативне структуре текстова.

Последње, пето поглавље посвећено је управо том аспекту, тј. разматрању емпиријских могућности описаних теорија и испитивању исказа у светлу дефинисаних појмова аргументације, полифоније, топоса и *еха*. У овом делу излагања ауторка наводи конкретна језичко-стилска средства (управни и неуправни говор, прикривени цитат, промену кода, семантичку инконгруентност у колоцирању одређених лексема, дискурсне партукуле, друге реторичке фигуре, итд.) и анализира ироничне ефекте, који се постижу њиховом употребом. Октавио Пас их користи када критички говори о националним митовима, о сукобу традиционалног и модерног, о разликама у доживљају религиозности између савременог Мексиканца и његових аутохтоних предака, једном речју када расправља о различитим питањима мексичког социјално-психолошког идентитета.

Коначно, у општим закључним разматрањима (*Conclusiones*) сажимају се резултати добијени анализом текстова Октавија Паса, на основу теоријско-методолошких претпоставки идејно различитих, али комплементарних теорија, теорије аргументације, теорије полифоније и теорије релеванције, које ауторка критички испитује, допуњује и пореди са другим сличним и супротстављеним погледима.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Промишљеном и теоријски заснованом анализом есеја Октавија Паса, Карина Аланис Флорес је дошла до низа иновативних закључака, који осветљавају аргументацију и иронију као комплементарне дискурсне појаве и пружају увид у до сада неистражену димензију Пасове есејистичке прозе. Наиме, фокусирајући се на испитивање језичко-стилских и реторичких својстава поменутих дела, ауторка показује да је иронија, као средство аргументације, значајна компонента Пасове прозе. Њом се писац користи када говори о личним преокупацијама, као и када се бави националним темама, настојећи да критички сагледа различите аспекте мексичког историјског и друштвено-културног наслеђа. Резултати истраживања изложени су систематично, јасним и прегледним научним стилем и обухватају

- темељан приказ теоријских и методолошких поступака насталих на подручју прагматике, реторике и семантике као и представљање појмовног апарата везаног за испитивање теме дефинисане насловом дисертације;
- утврђивање односа кључних појмова, ироније и аргументације и разматрање улоге контекста у начину њиховог функционисања на основу анализе фрагмената из есејистичке прозе Октавија Паса;
- сагледавање ироније као специфичног начина саопштавања ставова у вези са проблематиком која се у есејима сагледава;
- систематично и научно утемељено представљање резултата и сагледавање могућности даљих истраживања реторичко-прагматичке димензије Пасовог дела.

VII ПРЕДЛОГ

С обзиром на то да је Карина Аланис Флорес спровела темељно, опсежно и иновативно истраживање, чији резултати представљају значајан допринос у проучавању ироније као дискурсног поступка кроз анализу есејистичке прозе Октавија Паса, предлажемо са задовољством Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рад под насловом “La ironía como medio lingüístico de argumentación en la obra ensayística de Octavio Paz” прихвати као докторску дисертацију и кандидаткињу позове на одбрану.

У Београду, 29.05.2017

Чланови комисије:

1) Др Јелена Рајић, ванредна професорка,
Филолошки факултет, Београд

2) Др Анђелка Пејовић, редовна професорка,
Филолошки факултет, Београд

3) Др Тибор Берта, доцент, Одсек за романске
језике, Универзитет Сегедин (Мађарска).